

Jaunimo etnokultūrinis ugdymas aukštųjų mokyklų muzikiniuose ansambliuose

Vaiva Jucevičiūtė-Bartkevičienė

Socialinių mokslų (edukologijos) daktarė
Lietuvos edukologijos universiteto
Muzikos katedra
Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius
Tel. (8 5) 275 21 97
El. paštas: vaiva.juceviciute@leu.lt

Vida Palubinskienė

Profesorė humanitarinių mokslų (etnologija) daktarė
Lietuvos edukologijos universiteto
Muzikos katedra
Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius
Tel. (8 5) 275 21 97
El. paštas: vida.palubinskiene@leu.lt

Vilius Tavoras

Docentas socialinių mokslų (edukologijos) daktaras
Lietuvos edukologijos universiteto
Muzikos katedra
Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius
Tel. (8 5) 275 21 97
El. paštas: vilius.tavoras@leu.lt

Santrauka. Straipsnyje analizuojamas Lietuvos ir šalių kaimynių (Latvijos ir Lenkijos), susietų su Lietuva kultūriniais ir istoriniais ryšiais, aukštųjų mokyklų jaunimo požiūris į muzikavimą etnokultūriniame ansamblyje kaip priemonę, padedančią ugdyti etninį ir kultūrinį tapatumą (tautinį identitetą). Atliktas empirinis tyrimas* atskleidžia muzikinės veiklos etnokultūriniame ansamblyje, kaip vienos iš neformaliojo švietimo formų, pasirinkimo motyvus, etnokultūrinio ugdymo svarbą ir asmeninę reikšmę jaunimo gyvenime.

Pagrindiniai žodžiai: etnokultūrinis ugdymas, muzikinis ugdymas, neformalusis švietimas, suaugusiųjų ugdymas.

* Straipsnyje pateikiama antroji tyrimo, vykdomo pagal Lietuvos edukologijos universiteto prioritetinę ilgalaikę mokslo programą „Neformalusis vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų švietimas“ (vad. dr. V. Jucevičiūtė-Bartkevičienė), dalis. Pirmoji tyrimo dalis publikuota: Jucevičiūtė-Bartkevičienė V., Palubinskienė V. (2016). Neformalusis jaunimo etnokultūrinis muzikinis ugdymas: Lenkijos patirtis. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė / Education Policy, Management and Quality*, t. 8 (2), p. 55–65.

Įvadas

Pastaraisiais metais etnokultūrai, etnokultūriniam ugdymui skiriama nemenkai dėmesio. Praktinė veikla ugdymo įstaigose ir valstybinėse institucijose organizuojama, atsižvelgiant į įvairius išgaliojusius dokumentus: *Pagrindinio ir vidurinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa* (2012), *Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010–2014 metų programa* (2010), *Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos* (2009), *Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategija* (2009). Ten nurodomos gairės ir esminės nuostatos siejamos su *Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“* (2012) įvardijamais tikslais: „ugdyti Lietuvos kultūrinę ir politinę savivoką, formuojant autentišką istorijos politiką, skatinant tautinės tapatybės svarstymą viešojoje erdvėje, išryškinant pozityvias istorines patirtis. Stiprinti piliečių istorinę savimonę ir savigarbą, skatinant įvairių rūšių kultūrinę ir meninę raišką <...>“ (ten pat, 2012, p. 9). Kitame dokumente (Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimas, 2015, p. 54) teigiama, kad „pilietiniam, tautiniam ir kultūriniam ugdymui užtikrinti sėkmingai panaudojama neformaliojo švietimo erdvė“. Taigi etnokultūrinis muzikinis ugdymas, kaip viena iš neformaliojo švietimo formų, yra parankus būdas atgaivinti folklorinę komunikaciją, kuri, pasak M. Martinaičio (2002), gali užtikrinti žmonių bendrystę, nes „akceptuodamas vienokius ar kitokius kultūros modelius, asmuo neišvengia bendruomeninių poveikių“ (Trinkūnienė, 2007, p. 15). Bendruomeniškumas, tradicijų perėmimas, pilietinis sąmoningumas, savo tautinės tapatybės ir vertybių suvokimas

jaunimui leidžia įgyti vertybinį pagrindą, atsiliepiant į globalizacijos iššūkius, vertinti ir gerbti savo kultūrinį paveldą. Ir tai gali vienyti, sudaryti galimybių „sentis stiprybės iš savo istorijos ir kartu būti šiuolaikiška, atvira dabarčiai visuomene“ (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2012, p. 7).

Neformalųjį švietimą įvairiais aspektais analizuojantys užsienio ir Lietuvos mokslininkai bei tyrėjai (Trakšelys, 2012; Siurala, 2012; Lileikienė, Rimkevičienė, 2012; Linkaitytė, Šuliakaitė, Navikienė, 2011; Kamil, 2007; Hoppers, 2006; Rogers, 2005) pažymi sparčią šios srities kaitą, plečiasi neformaliojo švietimo apimtį, riba tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo darosi vis labiau nepastebima, atskleidžiama abiejų procesų lygiavertiškumo svarba ir įtaka asmenybei tobulėti. Anot L. Siurala (2012), neformalusis švietimas labiau koncentruojasi į socialinių gebėjimų ugdymą, o tai ypač svarbu etnokultūrinio ugdymo kontekste, nes, J. Kudinovienės ir J. Simanavičiaus (2015) manymu, etninė kultūra yra socialinio ugdymo dalis.

Skatinant ir motyvuojant jaunimą aktyviai dalyvauti neformaliojo švietimo veikloje etnokultūrinuose muzikiniuose ansambliuose, tolydžio galėtų būti keičiamas ir vis dar gajus neigiamas ar per daug pragmatiškas dalies jaunimo požiūris į etnokultūros puoselėjimą (Kudinovienė, Simanavičius, 2015; Šaulienė, 2013; Grigas, 2001), koreguojama mažai palanki aplinka etninei kultūrai Lietuvos ugdymo įstaigose (Trinkūnienė, 2007), mažinama didėjanti grėsmė komercializuoti tradiciją (Paukštytė-Šaknienė, 2012) ir nors iš dalies įveikia-

mi sunkumai, perduodant etninę kultūrą iš kartos į kartą. Įvardytos su etnokultūrinio ugdymu susijusios problemos vis dar aktualios, reikia giluminio, detalaus jų tyrimo ir įrodymais grįstų sprendinių.

Etnokultūrinių muzikinių ansamblių vykdoma neformaliojo švietimo veikla įgyja ypatingą reikšmę, nes išsaugo betarpiškumą, bendravimą, emociškai sustiprina išgyvenimus, o tai, pasak I. Trinkūnienės (2007), ir yra svarbiausia tradicinei kultūrai išlikti. Būtent muzikos srityje tradicinė kultūra natūraliai priima modernumą postmoderniosios muzikinio folkloro interpretacijos yra paklausios, nes leidžia etninę muziką perteikti patraukliai, sieti ją su šiuolaikinės visuomenės poreikiais, taip pat į tradicinius su etnokultūra susijusius renginius pritraukti daugiau jaunimo (Apanavičius, Aleknaitė, Savickaitė-Kačerauskienė, Apanavičiūtė-Sulikienė, Šlepavičiūtė, 2015; Trinkūnienė, 2007).

Be paminėtų autorių, etnokultūrinio ugdymo klausimai yra ne kartą analizuoti ir kitų Lietuvos mokslininkų ir tyrėjų darbuose (Palubinskienė, Jucevičiūtė, 2016; Stonkuvienė, 2015; Palubinskienė, 2008; 2013; 2015; Klimka, 2014; Putinaitė, 2014; Tautiškumas ir pilietiškumas: atskirtis ar dermė? 2007; Trinkūnienė, 2002 ir kt.) įvairiais aspektais.

Apibendrinant ankstesnių mokslinių tyrimų rezultatus, galima teigti, kad etnokultūra ir etnokultūrinis ugdymas yra tirti įvairias pjuviais nustatant paraleles su lietuvių kalbos puoselėjimu, meniniu (dažniausiai muzikiniu), pilietiniu ugdymu ir kt. Vis dėlto, siekiant, kad jaunoji karta atsigręžtų į savąją etnokultūrą, visada aktualu žinoti *nūdienos situaciją* ir grįžti prie ištakų, suprasti, ką jaunimas

mano šiandien, koks jo požiūris į tautos kultūrinį palikimą, papročius, tradicijas. Šio **tyrimo mokslinė problema** galėtų būti detalizuojama tokiais tyrimo klausimais: kokia yra jaunimo etnokultūros samprata; kas motyvuoja jaunos žmones dalyvauti etnokultūrinuose muzikiniuose ansambliuose; kokią vertę sau jie išvelgia dalyvaudami šioje veikloje? Ypač naudingas platesnis tyrimo kontekstas (tokių tyrimų itin stokojama), t. y. daug naudingų išvalgų galima atrasti, nagrinėjant jaunimo požiūrį tais pačiais klausimais, taip bandant naujai per kitą prizmę pažvelgti į savą problematiką.

Tyrimo objektas – aukštosiose mokyklose besimokančio jaunimo etnokultūrinis ugdymas muzikiniuose ansambliuose neformaliojo švietimo kontekste.

Tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos aukštųjų mokyklų etnokultūrinių muzikinių ansamblių dalyvių požiūrį į etnokultūrą ir etnokultūrinį ugdymą.

Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo instrumentas. Duomenys analizei rinkti, kviečiant tyrimo dalyvius atsakyti į klausimus raštu, pasitelkiant tyrimo instrumentą klausimyną, sudarytą šiam tyrimui. Informantų buvo prašoma atsakyti į klausimus, pavyzdžiui, *ką jums reiškia jūsų tautos etninė kultūra (daina, šokis, muzika); koki poveikį dalyvavimas ansamblyje turi jums asmeniškai; kaip tai veikia jūsų tautinį identitetą ir patriotizmo vertybines nuostatas?* Su tyrimu nesusiję ekspertai prieš pradėdami tyrimą įvertino klausimyną ir pateikė pastabų, kurios leido jį patbulinti.

Siekiant, kad apklausa atitiktų kokybinio tyrimo strategiją, apklausos raštu klausimai buvo atviri (pateikti lietuvių, anglų ir lenkų kalbomis). Tai leido išsaugoti spontaniškumą ir originalumą, nes tyrimo dalyviai nebuvo ribojami atsakymų variantų; taip pat apklausa vykdyta grupės aplinkoje, o tai, anot I. Gaižauskaitės ir S. Mikėnės (2014), leidžia užtikrinti efektyvesnį pirminį kontaktą su informantais, padidinti klausimynų grįžtamumą.

Tyrimo etika. Dalyviai prieš pradėdami tyrimą buvo informuoti apie jo tikslą ir esmę. Buvo gautas dalyvių žodinis sutikimas naudoti jų atsakymus į klausimus tyrimo reikmėms, garantuotas anonimiškumas. Taigi tyrimas buvo atliekamas laikantis tyrimo etikos principų: pagarbos privatumui, asmens orumui, teisės nebūti pažeistam, išlaikant konfidencialumą (Kardelis, 2016; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Tyrimo imtis netikimybinė, tikslinė, patogioji. Informantai, pakviesti dalyvauti tyrime, turėjo atitikti šiuos kriterijus: a) dalyvauti neformaliojo švietimo veikloje; b) ši veikla turėjo vykti etnokultūriname muzikiniame ansamblyje; c) informantai turėjo būti abiejų lyčių; d) jie turėjo studijuoti aukštojoje mokykloje.

Tyrimo organizavimas. Tyrimas atliktas 2015–2016 metais Lenkijos, Latvijos ir Lietuvos aukštosiose mokyklose (universitetuose). Patys tyrėjai lankėsi visose aukštosiose mokyklose (užsienio taip pat) ir asmeniškai bendravo su informantais, prašė atsakyti į apklausos klausimus. Tyrime iš viso dalyvavo 27 informantai: 11 ansamblio dalyvių (iš kurių 7 moterys ir 4 vyrai) iš Lenkijos; 9 ansamblio dalyviai (iš jų 8 moterys ir 1 vyras) iš Lietuvos bei 7 ansamblio dalyviai (6 moterys ir 1 vyras) iš Latvijos.

Duomenų analizė. Surinktiems tyrimo duomenims apdoroti naudotas kokybinės turinio (*content*) analizės metodas. Šio proceso metu iš pirminės informacijos buvo išrinkti teoriškai prasmingi teiginiai, kurių pagrindą sudarė informantų pasisakymai. Kokybinės turinio analizės žingsniai: nuosekliai nagrinėjamas teksto turinys, jis dalijamas į analitinius vienetus, formuluojamos subkategorijos ir kategorijos, jų interpretavimas leidžia išskoduoti jose esančias prasmes (Lichtman, 2013; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Šio tyrimo gauti rezultatai dėl savo specifikos (kokybinis tyrimas) turi ribotumą, t. y. rezultatai ir iš jų plaukiančios išvados negalėtų būti pritaikomi visai populiacijai (šiuo atveju visiems Lenkijos, Latvijos ir Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams, lankantiems etnokultūrinius muzikinius ansamblius), tačiau nustatyti dėsningumai leidžia daryti išvagas, apibendrinančias vyraujančias šių šalių etnokultūrinių ansamblių veiklos tendencijas ir bendrumus.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Jaunimo etnokultūros ir etnokultūrinio ugdymo samprata

Išanalizavus etnokultūrinių muzikinių ansamblių (Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos) dalyvių atsakymus į klausimą, kaip jie supranta etnokultūrą ir etnokultūrinį ugdymą, bei apibendrinus jų teiginius suformuotos 2 kategorijos (žr. 1 lentelė). Šios kategorijos atskleidė bipolinę vyravusios tyrimo dalyvių etnokultūros sampratos prigimtį.

Pirmoji kategorija (*Kontempliacinė prigimtis*) galėtų apibūdinti informantų intravertišką, šiek tiek pasyvią savo vidinio pasaulio raišką ir savistabą, kuri vyksta

1 lentelė. Etnokultūros samprata: Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos informantų požiūris (kalba netaisyta)

Kategorijs	Subkategorija	Teiginiai
Kontempliacinė prigimtis	Patriotizmo skatinimas	<i>Etninė kultūra man patriotizmo skatinimas<...>; <...>skatina patriotiškumą; Tai rodo mano patriotiškumą<...>; <...>tautiškumo ir patriotizmo išsaugojimas vyksta per kultūrą;</i>
	Meilės / pagarbos tėvynei raiška	<i>Etninė kultūra man patriotizmo skatinimas, pagarba gimtinei; Turėdama galimybę dalyvauti įvairiuose renginiuose savo meilę tėvynei galiu išreikšti tuo, ką geriausiai moku: daina, muzika ir šokių; Per tautinį meną reikia puoselėti meilę savo tautai, jos kultūrinėms vertybėms;</i>
	Emocinis / estetiškas poveikis	<i>Vis tiek širdį „užkabina“ sava daina, melodija, savas šokis atrodo gražiausias, negu kitų šalių; Man tai yra gražu ir įdomu, paliečia širdį<...>;</i>
	Tautinis identitetas	<i>Manau, kad visa ši veikla suformavo mane kaip asmenybę, tai neatsiejama mano gyvenimo, manojo „aš“ dalis; Neįsivaizduoju savęs be šio aspekto<...>; Be etninės kultūros ir kalbos būtų sunku kalbėti apie tautos, kaip tokios egzistavimą išvis. Tik plėtodami savo kultūrą galime išlikti savimi ir būti įdomūs savo unikalumu kitiems; Tai yra tautos branduolys. Net galima būtų pasakyti „tautos spalva“. Tautinę muziką turime saugoti labiausiai, nes tik ji labiausiai atspindi tai, kas mes esame; Reikia puoselėti ir norą šioms vertybėms išsaugoti, nes tai yra mūsų identitetas. Tuo esame skirtingi nuo kitų kultūrų. Juolab kad šiais vyksta kultūrinis „persipynimas“; Tas jausmas priklausymo savo šaliai<...>; Būtent tautinis menas man asmeniškai yra svarbiausias valstybės identifikavimo vienetą;</i>
Dinamiškoji prigimtis	Skatinimas kultūrinei raiškai	<i>Aš mėgstu šokti liaudies šokius ir dainuoti dainas. Etninė kultūra man reiškia savo tautos reprezentaciją gimtojoje šalyje ir tarptautinėje arenoje; Iš tiesų, tai be dainų, šokių, muzikos negalėčiau gyventi; Tai mano hobis, „varomoji jėga“, pažinimas savęs, savo kultūros, jos puoselėjimas, sklaida kitiems; Tai liaudies dainos<...>; <...>tai yra, kas veda mūsų tautą į priekį sunkiais laikais;</i>
	Istorijos / paveldo išsaugojimas	<i>Protėvių palikimas, įsivaizdavimas apie anuos laikus; Supratimas, kaip buvo anksčiau ir kaip yra dabar. Kaip tauta keičiasi, ką išsaugo; <...>ir domėjimusi savo ištakomis; Tai mūsų šalies istorija, tapatybė, esmė; Tai mūsų vertybės, istorija<...>; <...>taip iš kartos į kartą perduodamos kultūrinės vertybės.</i>

sąveikaujant su savo tautos etnokultūra, tradicijomis ir jas pažįstant. Subkategorijos (*Patriotizmo skatinimas, Meilės / pagarbos tėvynei raiška, Emocinis / estetinis poveikis, Tautinis identitetas*) atspindi labiau psichinio, nematerialaus vidinio pasaulio procesus, kurie gali būti labai subjektyvūs.

Antroji kategorija (*Dinamiškoji prigimtis*) apibūdina kaip tik priešingus procesus; etnokultūros suvokimą per aktyvią veiklą, darbus, dažnai skirtus išoriniam pasauliui, aplink esantiems žmonėms (bet kartu ir pačiam informantui), dainuojant dainas, demonstruojant šokius, saugant kultūrinį paveldą, pažįstant savo istoriją (subkategorijos *Skatinimas kultūrinei raiškai, Istorijos / paveldo išsaugojimas*).

Reikia pažymėti, kad kiekybiškai pagrindžiančių teiginių, susijusių su aktyvia veikla ir konkrečiu darbu (t. y. kategorija *Dinamiškoji prigimtis*), buvo šiek tiek mažiau. Tai leistų daryti prielaidą, kad etnokultūra, jos raiška yra šiek tiek labiau jaunimo suvokiama kaip vidinio pasaulio dalis, susijusi su jausmais, apmąstymais, o ne su aktyvia veikla.

Tokia etnokultūros sampratos prigimties poliarizacija atrodo visiškai natūrali, nes išplaukia iš individualių kiekvieno informanto savybių, atspindinčių labiau intravertišką arba ekstravertišką asmens prigimtį ir pasaulio suvokimą.

Jaunimo dalyvavimo etnokultūriniuose muzikiniuose ansambliuose motyvai

Išanalizavus tyrimo dalyvių (Lietuvos) atsakymus į klausimus, kuriais siekta atskleisti dalyvavimo etnokultūrinio muzikinio ansamblio veikloje motyvus,

suformuotos 3 kategorijos *Galimybė patirti teigiamus jausmus, Galimybė išplėsti socialinius ryšius, Galimybė tobulėti kaip asmenybei* (žr. 2 lentelę).

Dauguma informantų kaip motyvą pabrėžė patriotizmo jausmą. Lyginant su Latvijos ir Lenkijos informantų pasisakymais apie patriotizmo jausmo augimą dalyvavimo etnokultūrinio muzikinio ansamblyje kontekste, lietuvių teiginių kiekybiškai buvo daugiausiai.

Lietuvoje vykdyto tyrimo dalyviai įvertino etnokultūrinį muzikinį ansamblį kaip vietą, kur yra sąlygos bendrauti, dalytis savo patirtimi, rasti bendraminčių (kategorija *Galimybė išplėsti socialinius ryšius*), taip pat jie išvelgė galimybių ugdyti savo gebėjimus ir įgūdžius, saviraiškai, ugdyti tautinės tapatybės suvokimą bei įgyti naujų žinių (kategorija *Galimybė tobulėti kaip asmenybei*). Visa tai jie įvardijo kaip motyvus (skatinamąsias priežastis) dalyvauti etnokultūriniuose muzikiniuose ansambliuose.

Tyrimo dalyvių Lenkijoje pateikti atsakymai, įvardijantys skatinamąsias priežastis dalyvauti muzikiniuose etnokultūriniuose ansambliuose, leido suformuoti iš dalies identiškas lietuviškajai apklausai kategorijas ir subkategorijas: kategorijos *Galimybė patirti teigiamus jausmus* (subkategorijos *Patriotizmas, Džiaugsmas, Malonumas*) ir *Galimybė išplėsti socialinius ryšius* (subkategorija *Bendraminčių suradimas*) bei *Galimybė tobulėti kaip asmenybei* (subkategorijos *Naujų žinių / patirties įgijimas bei Gebėjimų ir įgūdžių plėtra*)¹.

¹ Kadangi šis tyrimas vyko etapais, detalesnius tyrimo, atlikto Lenkijoje, duomenis galima rasti jau publikuotoje tyrimo medžiagoje (Jucevičiūtė-Bartkevičienė, Palubinskienė, 2016).

2 lentelė. Veiklos etnokultūriniame muzikiniame ansamblyje pasirinkimo motyvai: dalyvių požiūris (Lietuva)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Galimybė patirti teigiamus jausmus	Patriotizmas	<p><...> jaučiuosi <...> patriotiškai;</p> <p><...> tik dalyvavimas ansamblio veikloje išugdė mano patriotinius jausmus ir vertybes;</p> <p>Su tautiniu menu augau nuo pat mažų dienų, tačiau ansamblyje iš tiesų pajutau, ką reiškia tautiškumas ir vienybė <...>;</p> <p>Pradėjusi lankyti ansamblį, pastebėjau, kad patriotizmas, meilė tautai, etninei kultūrai labai išaugo.</p> <p><...> tokia veikla prisideda prie patriotizmo auginimo, padeda susitapatinti su tautos kultūra ir skatina dar labiau gilintis, sužinoti ir dalintis gautomis žiniomis.</p> <p>Pirmas patriotizmo pavyzdys man etninės lietuvių kultūros plėtojimas ir išsaugojimas.</p>
	Džiaugsmas	<p>Patirtos akimirkos gerina nuotaiką <...>;</p> <p><...> nesvarbu, kad esu pavargusi po dienos paskaitų, ansamblyje pailsiu ir išeinu su gera nuotaika.</p>
	Pakilumas	<p><...> jaučiuosi pakiliai, kad prisidedu prie jo saugojimo ir puoselėjimo, tai mane įkvepia ir draugus supažindinti su tautiniu menu, kad daugiau žmonių labiau pamiltų savo šalį.</p>
Galimybė išplėsti socialinius ryšius	Bendravimas	<p>Dalyvaujant ansamblių veiklose (su bendraamžiais) geriausiai jauti bendrumo ir priklausymo kolektyvui ir net tautai jausmą.</p> <p>Man dalyvavimas ansamblyje yra mano laisvalaikis, mano draugai.</p>
	Bendraminčių suradimas	<p><...> čia atradau (atrandu) bendraminčių, su kuriais gimsta naujos idėjos, nauji siekiai.</p>
	Noras pasidalyti patirtimi su kitais	<p><...> aš pats noriu ir siekiu parodyti savo tautos šokius, kurie yra gražūs ir noriu, kad visi pamatytų, kas yra tautiškumas.</p>
Galimybė tobulėti kaip asmenybei	Vertybinis ugdymas	<p>Mane moko atsakomybės, pagarbos, savitarpio supratimo bei pagalbos.</p>
	Saviraiška	<p><...> mano noras išreikšti save muzikuojant.</p>
	Tautinės tapatybės suvokimo ugdymas	<p>Visa mano tautinė tapatybė yra suformuota instrumentinės muzikos ir dalyvavimo liaudiškų ansamblių veiklose plotmėje.</p>
	Naujų žinių įgijimas	<p><...> praplėsti akiratį; Galiu turiningai praleisti laisvalaikį; Aš asmeniškai sužinojau daugiau detalesnės informacijos apie tautinį kostiumą, jo detalių svarbą ir reikšmę. Daug sužinojau apie vestuvių gilius papročius, kuriuos atspindi kai kurios dainos ir šokiai. Teko susipažinti su dainomis, kurios atspindi skirtingas situacijas, kurias išgyveno mūsų giminaičiai ankstesniais laikais</p>

Vis dėlto pastebėta ir skirtumų. Lietuvių informantų buvo platesni kategorijos *Galimybė išplėsti socialinius ryšius* teiginiai, tyrimo dalyviai pažymėjo ir bendravimo aspektą, ir norą pasidalyti su kitais ansamblyje įgyjama patirtimi (žr. 1 lentelę). Taip pat buvo pabrėžiama saviraiška ir tautinės tapatybės suvokimo ugdymas (plačiau atskleidžiama kategorija *Galimybė tobulėti kaip asmenybei*), o lenkų jaunimo teiginiai leido suformuoti subkategoriją *Profesinės kompetencijos plėtra* (pvz., „*Šokio įtakoje pakeičiau savo pasirinktą profesiją*“) tos pačios kategorijos kontekste.

Lenkų informantai kaip motyvus įvardijo *Galimybę save išreikšti įvairiose veiklose* (subkategorijos: *Koncertinė veikla* (pvz., „*Ypatingai patinka koncertų metu pristatyti lenkų liaudies šokius užsienyje*“), *Keliavimas* (pvz., „*Labai mėgstu su ansambliu keliauti, aplankyti savo ir kitas šalis*“) ir *Šokis* (pvz., „*Patinka nuvykti į kitus Lenkijos etnografinius regionus ir vietoje mokytis tos vietovės šokių*“). Šiuose pasisakymuose galima išvelgti kiek kitokį aspektą nei lietuvių ir latvių informantų teiginiuose. Tyrimo dalyviai pabrėžė aktyvesnę išorinę veiklą – keliavimą, koncertus, šokių mokymąsi. Matyti, kad lenkų jaunimas susitelkia ne tik į vidinius motyvus, bet ir į išorinius, kurie yra šiek tiek susiję ir su pragmatiniu požiūriu į gyvenimą.

Analizuojant Latvijos jaunuolių pasisakymus, išskirtos dvi kategorijos, kurios siauresne apimtimi sutampa su aptartomis lietuvių ir lenkų informantų kategorijomis (*Galimybė patirti teigiamus jausmus* ir *Galimybė išplėsti socialinius ryšius*). Informantai pabrėžė tokias skatinamąsias priežastis dalyvauti etnokultūrinėje muzikinėje veikloje: subkategorijos *Pasididžia-*

vimas (pvz., „*Pasididžiavimo jausmas, kad priklausai savo šalies kultūrai ir kad ta etninė kultūra yra perduodama iš kartos į kartą*“) ir *Patriotizmas* (pvz., „*Kadangi mano visa šeima patriotai, tėvai, seneliai ir vaikai, todėl ir dalyvaujame tokio pobūdžio neformaliuose kolektyvuose*“; „*Visa tai stiprina tautinį priklausomumą ir patriotizmą*“), kurios priklauso pirmajai kategorijai.

Taip pat juos viliojo galimybė plėsti socialinius kontaktus: subkategorijos *Bendravimas* (pvz., „*Mėgstu dainuoti žiūrėdama į savo kompanijonus, ir tai man labai padeda mokytis būti komandos dalyviu, jaustis, kad esi ne vienas*“) ir *Bendraminčių suradimas* (pvz., „*Man patinka būti ansamblio dalyve, būti pažįstamai su jais, būti bendraminčių aplinkoje*“; „*Malonu, kad pažįstu kiekvieną ansamblio dalyvį ir gera būti tokioje bendraminčių aplinkoje*“), priklausančios kategorijai *Galimybė išplėsti socialinius ryšius*.

Išanalizavus etnokultūrinių muzikinių ansamblių dalyvių atsakymus ir apibendrinant visų trijų šalių informantų pasisakymus bei bendrai apibrėžiant motyvus, kurie skatina jaunuolius dalyvauti etnokultūrinuose muzikiniuose ansambliuose, išryškėjo net 4 kategorijos, kurios sujungė 16 subkategorijų (žr. 3 lentelę). Galima pažymėti, kad dominavo motyvai, dažniausiai besisiejantys su patriotizmo jausmais ir noru bendrauti.

Galbūt galima daryti nedrąsiai prielaidą, kad, lyginant visų trijų šalių informantų teiginius, galima rasti šiek tiek daugiau panašumų tarp Lietuvos ir Lenkijos informantų pasisakymų ir dėl fakto, kad Lietuva ir Lenkija daugiau nei 200 metų buvo viena valstybė (*Abiejų Tautų Respublika* gyvavo

3 lentelė. Etnokultūrinio muzikinio ansamblio pasirinkimo motyvai: Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos informantų požiūris

Kategorija	Subkategorija	Lietuvos informantai	Latvijos informantai	Lenkijos informantai
Galimybė patirti teigiamus jausmus	Pakilumas	+		
	Džiaugsmas	+		+
	Patriotizmas	+	+	+
	Pasididžiavimas		+	
	Malonumas			+
Galimybė išplėsti socialinius ryšius	Bendravimas	+	+	+
	Bendraminčių suradimas	+	+	
	Noras pasidalyti patirtimi su kitais	+		
Galimybė save išreikšti įvairiose veiklose	Koncertinė veikla			+
	Keliavimas			+
	Šokis			+
Galimybė tobulėti kaip asmenybei	Vertybinis ugdymas	+		
	Saviraiška	+		
	Tautinės tapatybės suvokimo ugdymas	+		
	Naujų žinių /patirties įgijimas	+		+
	Profesinės kompetencijos plėtra			+

1569–1791 m.), be to, didelė dalis Lietuvos žmonių ilgą laiką kalbėjo lenkiškai. Šis bendros istorijos epizodas, nors iš pirmo žvilgsnio seniai nebeaktualus, iš tikrųjų galėjo turėti įtakos abiejų tautų atstovų mentaliteto formavimuisi, taip pat savo tautos identitetui suvokti. Šios išvalgos galėtų paskatinti tolesnį šios srities tyrimų tematiką.

Etnokultūrinio muzikinio ansamblio reikšmė

Tyrimo duomenys leido atskleisti Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos etnokultūrinių muzikinių ansamblių dalyvių požiūrį į šios nefor-

maliujo švietimo veiklos svarbą ir vertę (žr. 4 lentelę). Išskirtos dvi esminės kategorijos (*Reikšmė asmenybei* ir *Reikšmė edukacijai*). Pirmoji kategorija jungia subkategorijas (*Etnokultūrinių vertybių internalizacija* ir *Emocinis pasitenkinimas*), pabrėžiama grynai asmeninė neformaliojo švietimo veiklos prasmė, o antroji kategorija susieja 3 subkategorijas (*Įvairiapusis ugdymas*, *Vertybinis ugdymas* ir *Bendruomeniškumo ugdymas*), pabrėžiama etnokultūrinio muzikinio ansamblio edukacinė svarba.

Išskirtosios kategorijos paliečia labai svarbius asmens tobulėjimo aspektus, pavyzdžiui, etnokultūrinių vertybių internali-

4 lentelė. Etnokultūrinio muzikinio ansamblio reikšmė: Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos informantų požiūris

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Reikšmė asmenybei	Etnokultūrinių vertybių internalizacija	<i>Per muziką ir apskritai ansamblio veiklos metu šie dalykai [tautinis identitetas ir patriotizmo vertybės aut.] tampa artimi, iš esmės tai tampa sava kultūra; Ta patirtis padeda susitapatinti su tautos kultūra<...>.</i>
	Emocinis pasitenkinimas	<i>Dalyvaudama ansamblio veikloje jaučiu pilnatvę.</i>
Reikšmė edukacijai	Įvairiapusis ugdymas	<i>Kiekvienas naujas kūrinys savaip įdomus, kiekvienas vis iš kito krašto, su labai negirdėtais pavadinimais toks pažinimas leidžia nors šiek tiek prisiliesti prie vis kito regiono; <...>skatina dar labiau gilintis, sužinoti ir dalintis gautomis žiniomis; Dalyvavimas šioje veikloje skatina tobulėti; Dalyvavimo ansamblyje dėka aš išmokau daug naujų liaudies dainų, pažinau daugiau savo šalies kultūrą ir istoriją.</i>
	Vertybines ugdymas	<i>Ansamblis išugdo pamiršti materialinį pasaulį ir vertinti tai, ko niekas negali atimti – meilę gimtajam kraštui; Todėl manau, kad tokia veikla prisideda prie patriotizmo auginimo<...>; Tai stiprina nacionalinį tapatumą ir patriotizmą; Tai patirtis gyvenime, kuri leidžia suvokti Tėvynės svarbą, vertybių puoselėjimą; Skambios dainos, gražūs šokiai, už širdies griebianti tautinė muzika skatina mylėti savo šalį, mylėti savo kultūrą, gerbti papročius ir tradicijas; Patirtos akimirkos gerina nuotaiką, pozityvesnį mąstymą apie tėvynę, kelia patriotizmo, didžiavimosi jausmą savo tauta; Jeigu žmogus, atėjęs į ansamblį, jame ir užsibūna, neabejoju, kad jis turi sentimentų etninei kultūrai. Toks žmogus į savo tautą žvelgia su pagarba, patriotiškai.</i>
	Bendruomeniškumo ugdymas	<i>Tai padeda ugdyti pasitikėjimą, kad galiu pasikliauti savo draugais, pajusti komandinę dvasią. Taip pat ir tai parodo, kad mes viena tauta, nesvarbu, kokia kalba mes kalbame, svarbu, kad mes suprantame vienas kitą ir esame pasiruošę apginti save, savo šalį, identitetą.</i>

zacija. Vis dėlto akivaizdi kiekybinė persvara informantų, kurie kalba apie edukacinę etnokultūrinio muzikinio ansamblio vertę, įvertindami veiklos metu gaunamas žinias, perimamą patirtį, jausdami specifi-

nę atmosferą, leidžiančią tobulėti ir ugdyti meninius gebėjimus. Tyrimo dalyvių mintys atskleidžia labai išsamų vaizdą, kokius edukacinius aspektus jie pastebi ansamblių veikloje ir įvardija skirtingas ugdymo sri-

tis, pradedant paprasčiausiu liaudies dainų mokymusi, baigiant vertybiniu ugdymu.

Diskusija

Neseniai pasirodžiusiame dideliame tyrime, susijusiam su etnokultūra (R. Apanavičius ir kt., 2015, p. 114), pažymima, kad tyrime dalyvavę asmenys kaip „bene svarbiausią motyvą, skatinantį dalyvauti folkloro ansamblyje, pabrėžia jo bendruomenės artimumą, šiltumą“. Šio tyrimo dalyviai taip pat kaip svarbius motyvus dalyvauti etnokultūriniuose muzikiniuose ansambliuose nurodė bendravimą, bendraminčių suradimą, norą pasidalyti patirtimi su kitais, o pabrėždami šios neformaliojo švietimo veiklos asmeninę svarbą pažymėjo bendruomeniškumo ugdymą. Taigi, galima teigti, kad abiejuose tyrimuose fiksuotos identiškos tendencijos.

Minėto tyrimo (Apanavičius ir kt., 2015) dalyviai dar viena skatinamąja priežastimi įvardijo norą dainuoti, „neteikiant didelės reikšmės dainų pobūdžiui“ (ten pat, p. 114). Šiame tyrime trijų šalių informantai liaudies dainų dainavimą netgi siejo su pačia etnokultūros samprata, taip pat pabrėžė ypatingą liaudies dainų ir šokių vertę.

Atsižvelgiant į abiejų tyrimų rezultatus, galima daryti prielaidą, kad jaunuolių tarpusavio bendravimas ir jų saviraiška liaudies dainomis ir šokiais yra vieni iš pagrindinių veiksnių, galinčių turėti įtakos jaunų žmonių apsisprendimui dalyvauti etnokultūriniame muzikiniame ansamblyje.

L. Klimka (2012, p. 87) yra teigęs, kad „etninės kultūros reikšmę sunku pervertinti: ji tautos būties, išlikimo ir stiprybės esmė, nacionalinės kultūros pamatas. Todėl taip svarbu rūpintis gyvąja etninės kultūros tradicija. Tautos sukuria savo valsty-

bes iš esmės tam, kad užsitikrintų laisvos kultūros sklaidos, tradicijų išlaikymo, visaverčio gyvavimo ir išlikimo ateityje garantijas“. Ši teiginį puikiai iliustruoja ir šiame tyrime išryškėjęs etnokultūriniame muzikiniame ansamblyje dalyvaujančiųjų požiūris. Etnokultūrą jie regi kaip patriotizmo, meilės ir pagarbos tėvynei raiškos šaltinį, kurio dėka jie patiria emocinį ir estetinį poveikį, taip pat jaučia pagalbą suvokiant savo tautinį identitetą bei yra skatinami kultūrinei raiškai, saugoti savo istorinį ir kultūrinį paveldą.

Naujausių kitų mokslininkų darbų ir šio tyrimo rezultatų palyginimas atskleidžia panašias tendencijas, susijusias su jaunimo etnokultūros samprata ir jos reikšmės gyvenime suvokimu (bendravimo ir buvimo bendruomenėje, veikimo muzikinėje terpėje, patriotizmo raiškos poreikių patenkinimas). Tęsiant tyrimą tolesnis siekis galėtų būti išplėsti tyrimo lokalizaciją ir įtraukti informantus iš kitų šalių bei labiau susitelkti į išryškėjusius rezultatų skirtumus; taip pat būtų galima didinti tyrimo imtį (iš kokybinio tyrimo pereinant į kiekybinį bei transformuojant tyrimo instrumentą), ir išsiaiškinti, kurios iš atskleistų kokybinio tyrimo metu tendencijų būtų būdingos didesniajai daliai Lietuvos populiacijos, tai leistų daryti apibendrinimus.

Išvados

1. Tyrimo rezultatai atskleidė Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos etnokultūrinių muzikinių ansamblių dalyvių etnokultūros sampratos bipolinę sandarą, atspindinčią psichinio ir nematerialaus vidinio pasaulio procesus bei išreiškiančią etnokultūros suvokimą per aktyvią veiklą, darbus, skirtus išoriniam pasauliui.

2. Apibendrinant visų trijų šalių informantų pasisakymus galima teigti, kad dominuojantys motyvai dalyvauti etnokultūrinėje muzikinėje veikloje buvo dažniausiai susiję su patriotizmo jausmu ir noru bendrauti. Lietuvos jaunimas taip pat pažymėjo jiems svarbius saviraišką ir tautinės tapatybės suvokimą; Lenkijos jaunuoliams svarbiau aktyvesnė išorinė veikla – keliauti, koncertai, šokių mokymasis etnokultūriniuose ansambliuose, Latvijos jaunimas pabrėžė kylantį pasididžiavimo savo etnine kultūra jausmą.
3. Visų trijų šalių jaunimas ypač pabrėžė etnokultūrinės muzikinės veiklos ansambliuose edukacinę reikšmę, kuri jų suvokiama kaip vertybinis (su ryškia patriotizmo dominante), bendruomeniškumo ir apskritai įvairiapusis ugdymas, apimantis muzikinių, kultūrinių, istorinių žinių įgijimą ir su menu susijusių gebėjimų plėtrą.

LITERATŪRA

Apanavičius, R.; Aleknaitė, E.; Savickaitė-Kačerauskienė, E.; Apanavičiūtė-Sulikienė; K. Šlepa-
vičiūtė, I. (2015). *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje*. Kaunas: Versus Aureus.

Bitinas, B.; Rupšienė, L.; Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.

Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategija (2009). 2009 m. lapkričio 19 d. Nr. ISAK-2365. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.358689?jfwid=-wd7z7f6sd>

Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010–2014 metų programa (2010). Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas 2010 m. birželio 28 d. Nr. ĮV-363. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.377686>

Gaižauskaitė, I.; Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Grigas, R. (2001). Tauta ir tautiškumas nūdienos pasaulyje (sociologinė interpretacija) [Nation and nationhood in contemporary world: A sociological interpretation]. *Filosofija, sociologija*, t. 1, p. 53–60.

Hoppers, W. (2006). *Non-formal education and basic education reform: a conceptual review*. Paris: International Institute for Educational Planning. Prieiga per internetą: <http://www.unesco.org/iiep/PDF/pubs/K16.pdf>. [žiūrėta 2016 03 29].

Jucevičiūtė-Bartkevičienė, V.; Palubinskienė, V. (2016). Neformalusis jaunimo etnokultūrinis muzikinis ugdymas: Lenkijos patirtis. *Švietimas: politika,*

vadyba, kokybė / Education Policy, Management and Quality, t. 8 (2), p. 55–65.

Kamil, M. (2007). *Looking again at non-formal and informal education - towards a new paradigm*. Prieiga per internetą: http://file.upi.edu/Direktori/FIP/JUR._PEND._LUAR_SEKOLAH/196111091987031001-MUSTOFA_KAMIL/nonformal%20education%20alan%20rogers%202.pdf [žiūrėta 2016 03 29].

Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Klimka, L. (2012). Lietuvių etnopedagogikos bruožai ir jų aktualizacija. *Gimtasai kraštas*, t. 5, p. 87–94.

Klimka, L. (2014). Etninė kultūra socializacijos procesuose: Lietuvos patirtis. *Pedagogika*, t. 116 (4), p. 35–46.

Kudinovienė, J.; Simanavičius, J. (2015). Folk art as the precondition for developing ethnic culture. *Pedagogika*, t. 117 (1), 64–71.

Lichtman, M. (2013). *Qualitative Research in Education*. USA: SAGE Publications, Inc.

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. (2012). Prieiga per internetą: <https://www.docdroid.net/OHqeBsc/lietuva2030.pdf.html#page=11> [žiūrėta 2016-11-04].

Lileikienė, A.; Rimkevičienė, A. (2012). *Neformaliu ir savaiminiu būdu įgytų kompetencijų pripažinimo ekspertinio personalo rengimo metodika*. VŠĮ Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda.

Linkaitytė, G. M.; Šuliakaitė, A.; Navikienė, Ž. (2011). *Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sam-*

pratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.

Martinaitis, M. (2002). *Laiškai Sabos karalievnei*. Vilnius: Tyto alba.

Pagrindinio ir vidurinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa (2012). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. balandžio 12 d. įsakymas Nr. V-651. Prieiga per internetą: http://portalas.emokykla.lt/Documents/Ugdymo%20bendrosios%20programos/Pagrindinis%20ugdymas/EK_programa_Pagrindinis_ug_zin.pdf

Palubinskienė, V. (2008). Instrumentinis muzikavimas kaip etninio ir kultūrinio tapatumo ugdymo būdas. *Pedagogika*, t. 89, p. 139–144.

Palubinskienė, V. (2013). *Tradicinės kanklės ir kiti muzikos instrumentai lietuvių etninėje kultūroje: muzikavimo diegimo į ugdymo procesą ypatumai*. Mokslo darbų apžvalga. Vilnius: Edukologija.

Palubinskienė, V. (2015). Mokinių ir studentų tautinės savimonės ugdymo etniniu instrumentiniu muzikavimu kai kurie aspektai [Some aspects of schoolchild's and students' ethnic identity development through ethnic instrumental music]. *Pedagogika*, t. 117 (1), p. 98–109.

Paukštytė-Šaknienė, R. (2012). Tradicijos sampratos šiuolaikinėje Lietuvoje. *Lituanistica*, t. 58, Nr. 2 (88), p. 206–217.

Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos (2009). Prieiga per internetą: <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/pradinis/rekomendacijos/>

Putnaitė, N. (2014). *Trys lietuviškosios Europos: tauta, Europa, ES dabartinėje tapatybėje*. Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, Naujasis Židiny's Aidai.

Rogers, A. (2005). *Non-Formal Education Flexible Schooling or Participatory Education?* [žiūrėta 2016 03 29]. Prieiga per internetą: <http://www.springer.com/us/book/9780387246369>.

Siurala, L. (2012). History of European youth policies and questions for the future. Iš Coussée, F., Williamson, H. and Verschelden, G. (eds), *The history of youth work in Europe — Relevance for today's youth work policy*, Vol. 3, pp. 105–115.

Stonkuvienė, I. (2015). Cultural Identity, Language and School: the Case of Lithuania. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 34, p. 34–48.

Šaulienė, V. (2013). 13–16 metų paauglių, gyvenančių modernėjančioje Lietuvoje, tautinės vertybės [The ethic values of 13-to 16-year-old Lithuanian adolescents]. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, t. 7, p. 53–66.

Tautiškumas ir pilietiškumas: atskirtis ar dermė?: monografija. (2007). [sud. R. Grigas]. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

Trakšėlyš, K., (2012). Neformalųjį suaugusiųjų švietimą lemiantys veiksniai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, t. 1(34), p. 72–76.

Trinkūnienė, I. (2002). *Etninės kultūros raiška ir sklaida vidurinėje švietimo grandyje*. Sociologinio tyrimo ataskaita. Vilnius: Etninės kultūros globos taryba.

Trinkūnienė, I. (2007). Etninės kultūros išlikimo strategija šiuolaikinėse bendruomenėse: nuo tradicijos link interpretacijos. *Filosofija. Sociologija*, t. 18 (4), p. 12–22.

Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimas. (2015). Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/687_50cbfc3aaaafe430fd5f465dcd6095.pdf [žiūrėta 2016 04 11].

ETHNOCULTURAL YOUTH EDUCATION IN MUSICAL ENSEMBLES OF HIGHER SCHOOLS

Vaiva Jucevičiūtė-Bartkevičienė, Vida Palubinskienė, Vilius Tavoras

S u m m a r y

This research analyzes the approach of Lithuanian, Latvian and Polish school youths to music performance in an ethnocultural ensemble as a means for the development of ethnic and cultural identity (national identity). The motives for choosing the non-formal music activities in an ethnocultural ensemble, the importance of ethnocultural education in young people's lives and the problems of ethnocultural mu-

sic education are analyzed. The higher schools experiences of ethnocultural non-formal music education of neighboring countries (Latvia and Poland), associated with Lithuania by cultural and historical links, are disclosed.

Our research poses several questions. What is the concept of ethnic culture among young people in higher education schools in Lithuania, Latvia and Poland?

What motives determine young people's decisions to participate in ethnocultural musical ensembles of non-formal education? What value do they see in the participation in ethnocultural musical ensembles?

Methods of collecting the research data included a qualitative study, which was conducted in Lithuania, Latvia and Poland in 2015-2016. A questionnaire survey using open-ended questions that were

presented in the Lithuanian, English and Polish languages was employed to gather information. Participants of the study were students of higher education institutions, they provided written opinions. A qualitative content analysis was used in the processing of data.

Keywords: ethnocultural education, music education, non-formal education, adults' learning.

Iteikta 2017 02 20

Priimta 2017 05 02